

Eduskunnan hallintovaliokunta
00102 Eduskunta
HaV@eduskunta.fi

Joutsenon vastaanottokeskuksen lausunto hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä 30/2024 laeiksi ulkomaalaislain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Joutsenon vastaanottokeskus kiittää eduskunnan hallintovaliokuntaa mahdollisuudesta antaa asiassa lausunto ja tulla kuultavaksi asiantuntijakuulemiseen 15.5.2024. Joutsenon vastaanottokeskus kannattaa nopeutetun menettelyn laaja-alaisempaa käyttöönottoa turvapaikkamenettelydirektiivin sallimissa rajoissa sekä rajamenettelyn käyttöönottoa.

Joutsenon vastaanottokeskus sijaitsee n. 13 kilometrin päässä Nuijamaan rajanylityspaikalta ja on ainoa Kaakkois- tai Itä-Suomessa sijaitseva valtion vastaanottokeskus. Näin ollen on loogista, että suunniteltaessa rajamenettelyn käyttöönottoa ja menettelyyn ohjattavien turvapaikanhakijoiden majoittamista on Joutsenon vastaanottokeskukselle kaavailtu roolia. Olen keskuksen johtajana osallistunut konsultoivassa roolissa sisäministeriön johdolla järjestettyihin suunnittelukokouksiin ja kommentoinut esitystä sen luonnosvaiheessa. Seuraavassa esitetään vastaanottokeskuksen kannalta merkittävimmät lakiesityksen seuraukset.

Velvollisuus oleskella vastaanottokeskuksen alueella, käytännön järjestelyt

Esityksen mukaan rajamenettelyssä säädettäisiin "*hakijalle velvollisuus oleskella näillä alueilla sijaitsevan hänelle osoitetun vastaanottokeskuksen alueella, jolla pysymistä varmistettaisiin estein. Erotuksena säilöönottoyksiköstä poistumiseen vastaanottokeskuksen alueelta poistumista ei kuitenkaan estettäisi voimankäyttötoimin.*" Lisäksi todetaan: "*Tahattomien alueelta poistumisten välttämiseksi ja alueen rajojen ulottuvuuden täsmälliseksi osoittamiseksi tulee joko aitaamalla tai muulla tavoin selkeästi merkitsemällä varmistaa vastaanottokeskuksen alueen täsmälliset rajat sekä alueella pysyminen.*"

Mikäli rajamenettelyyn ohjattavat hakijat majoitettaisiin nimenomaan Joutsenon vastaanottokeskukseen, todettakoon edellä kuvattujen edellytysten toteutuvan jo tällä hetkellä suurimmaksi osaksi. Vastaanottokeskus toimii entisen Konnunsuon vankilan tiloissa yhteensä n. 13 hehtaarin suuruisella alueella, joista aidattua aluetta n. 3 hehtaaria. Aidatulla alueella (entinen vankila) sijaitsevat vastaanottokeskuksen pää-, asuntola- ja koulurakennukset sekä säilöönottoyksikkö, aidatun alueen ulkopuolella puolestaan pääasiassa

perheiden majoitukseen käytettäviä puisia paritaloja, jotka ovat entisiä vankilan henkilökunnan asuntoja.

Vastaanottokeskuksen aidatun alueen ympärillä kulkeva aita on tavanomaista verkkoaitaa, korkeudeltaan 2,5–3 metriä. Aidatulle alueelle johtaa kolme kulkureittiä, joista yksi toimii vastaanottokeskuksen huoltoliikenteen reittinä. Kulkureittien mahdollinen sulkeminen portein muodostaisi vastaanottokeskuksen osalta pääosan välittömistä kustannuksista ja muuttaisi olennaisesti vastaanottokeskuksen toimintaa.

Rajamenettelyssä olevien asiakkaiden majoittamiseen voitaisiin vastaanottokeskuksen rakennuksista käyttää ainoastaan asuntolaa, jossa on neljässä kerroksessa yhteensä 186 majoituspaikkaa. Ottaen huomioon, että rajamenettelyyn ohjattavien asiakkaiden määrä tuskin tavallisesti nousisi lähellekään asuntolarakennuksen kapasiteettia vaan jäisi jopa pieneen murto-osaan siitä, on taloudellisen käyttöasteen saavuttamiseksi järkevää käyttää samaa rakennusta myös sellaisten kansainvälistä suojelua hakeneiden henkilöiden majoitukseen, joita ei ole ohjattu rajamenettelyyn. Alueelle johtavien kulkureittien aitaaminen sulkeminen portein vaikuttaisi näin ollen jossain määrin heidänkin vastaanotto-olosuhteisiinsa, vaikka kulunvalvonnallisin järjestelyin pystyttäisiinkin järjestämään heidän vapaa kulkunsa aidatulle alueelle ja sieltä pois.

Voidaan olettaa, että rajamenettelyyn ohjattaville hakijoille selkeästi merkittävimmät heitä osoitetulla alueella pitävät tekijät ovat heille määrättävä velvoite pysyä alueella ja luvattomasta poistumisesta seurauksena oleva säilöön ottaminen. Erityisesti säilöön ottamisen uhkan voidaan olettaa muodostavan hakijalle voimakkaan kannustimen noudattaa alueella oleskelua koskevaa velvoitetta. Sen sijaan fyysisillä esteillä ei välttämättä vastaavaa vaikutusta ole. Yksinkertaisen verkkoaidan yli kiipeäminen ei vie normaalikuntoiselta henkilöltä minuuttia pidempää aikaa eikä sen arvioida muodostuvan tosiasialliseksi pidäkkeeksi sellaisen henkilön kohdalla, joka päättää syystä tai toisesta jättää noudattamatta määräystä pysyä vastaanottokeskuksen alueella. Esityksen mukaan "poistumista ei kuitenkaan estettäisi voimankäyttötoimin", joten henkilökunta ei voisi käytännössä estää henkilön poistumista.

Periaatteellisella tasolla on olemassa kaksi vaihtoehtoa toteuttaa rajamenettelyyn liittyvät toimet Joutsenon vastaanottokeskuksessa: 1) ohjeistamalla hakijat huolellisesti asiasta ja merkitsemällä heille sallittu aidattu alue huolellisesti erityisesti kulkureittien kohdalla, tai 2) edellisten toimien lisäksi sulkemalla kulkureitit kulunvalvonnalla varustetuilla porteilla. Ensimmäinen vaihtoehto ei tuota merkittäviä lisäkustannuksia lainkaan, koska kyse olisi vain sallitun oleskelualueen huolellisesta merkitsemisestä. Jälkimmäinen vaihtoehto on huomattavasti työläämpi ja kalliimpi sekä todennäköisesti aiheuttaisi huoltoliikenteen vaikeutumista pysyvästi jossain määrin. Hallituksen esityksessä on arvioitu taloudelliseksi kertaluonteisiksi vaikutuksiksi noin 500 000 euroa ja jatkuvaluonteisiksi kustannuksiksi n. 85 000 €. Kertaluonteisista kustannuksista ylivoimainen valtaosa koostuu juuri ajo- ja jalankulkuporttien hankinnasta ja kulunvalvontajärjestelmän päivittämisestä. Lisäkin perustamisvaiheen kuluja

saattaa tulla, mikäli tiejärjestelyihin joudutaan huoltoajoportin asennuksen vuoksi tekemään suurempia järjestelyjä. Tilanteeseen vaikuttaa myös se, että keskuksen huoltoajoreitti kulkee naapuritonttien kautta.

Mikäli päädytään valitsemaan edellä esitetyistä vaihtoehtoista jälkimmäinen eli kulunvalvontaporttien asentaminen ja käyttöönotto, asuntolarakennuksessa majoittuville muille asiakkaille annettaisiin kulkutunniste, jolla he pääsisivät kulkemaan vapaasti vastaanottokeskuksen aidatulle alueelle ja sieltä pois. Rajamenettelyasiakkailta tällaisilla oikeuksilla varustettua tunnistetta ei olisi. Yleiseen elämäkokemukseen pohjautuen voidaan kuitenkin ennakoida, että mainittuja kulkutunneista saatettaisiin lainailla asiakkaiden välillä, vaikka se olisikin kiellettyä. Tällainen toiminta heikentäisi kulunvalvontaporttien tosiasiallista vaikuttavuutta entisestään. Edellä esitettyyn viitaten voidaankin todeta, että aidan kulkureiteille asennettavien porttien panos-tuotos suhde tulee todennäköisesti olemaan huono tai huonohko, koska rajamenettelyssä oleva hakija pystyisi halutessaan varsin helposti joka tapauksessa poistumaan alueelta luvatta ilman, että hänen poistumistaan havaittaisiin välittömästi tai edes muutaman päivän sisällä.

Mikäli otetaan tavoitteeksi rajamenettelyyn ohjattavan hakijan luvattoman poistumisen havaitseminen nopeasti, hänelle tulisi rajamenettelyyn sisältyvän oleskeluvelvollisuuden lisäksi olla mahdollisuus asettaa myös ulkomaalaislain 7. luvun mukainen turvaamistoimi, esim. 118 §:n mukainen ilmoittautumisvelvollisuus.

Palveluiden järjestäminen

Joutsenon vastaanottokeskuksessa pystytään järjestämään tarvittavat vastaanottopalvelut (majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä ateriat) vaikeuksitta myös rajamenettelyasiakkaille. Tavallisesti vastaanottopalveluihin kuuluvaa työ- ja opintotoimintaa ei olisi velvoitetta järjestää, koska Joutsenon vastaanottokeskus on kauttakulkukeskus, joilla kyseistä velvoitetta ei ole. Käytännössä kuitenkin jonkinlaista työtoimintaa (esim. siivousta) kuitenkin järjestettäisiin rajamenettelyasiakkaillekin.

Joutsenon vastaanottokeskus toimii ateriapalvelun periaatteella eli lisäkustannuksia ei ruokahuollon järjestämisestä koituisi. Samoin Joutsenossa on säilöönottotoyksiköstä kokemusta kioskin pitämisestä; toiminta olisi helpohkosti laajennettavissa myös rajamenettelyasiakkaille. Käytännössä vain hoidon järjestäminen akuuteissa sairaustapauksissa edellyttäisi alueelta poistumista, muut palvelut voidaan järjestää aidatulla alueella.

Reseptivapaiden ns. käsikauppalääkkeiden saatavuus rajamenettelyasiakkaille tulisi järjestää jotenkin. Käytännössä tämä tarkoittaisi joko apteekin palvelupisteen perustamista (mikäli mahdollista) tai käsikauppalääkkeiden luovuttamista tarpeen mukaan rajamenettelyasiakkaille veloitusetta.

Vaikutukset vastaanottokeskuksen muuhun toimintaan

Joutsenon vastaanottokeskuksella on Suomen vastaanottokeskuksista kenties kaikkein keskeisin asema laajamittaisen maahantulon hallinnassa. Kaakkois-Suomessa sijaitsevat normaalioloissa vilkkaat Schengen-ulkorajan rajanylityspaikat Vaalimaa ja Nuijamaa, joihin kohdistuisi itärajan kautta tapahtuvan laajamittaisen maahantulon tilanteessa oletettavasti suurta painetta. Mikäli Kaakkois-Suomeen jouduttaisiin tällaisessa tilanteessa perustamaan järjestelykeskus, olisi Joutsenon vastaanottokeskus luonteva sijoituspaikka.

Järjestelykeskuksen toimintakonseptiin kuuluu rekisteröintitoiminnan priorisointi ja resurssien kohdentaminen tätä pääasiallista tarkoitusta varten. Käytännössä tämä tarkoittaa keskuksen tyhjentämistä kaikista muista asiakkaista ja rekisteröityjen asiakkaiden mahdollisimman nopeaa siirtoa eteenpäin. Näin ollen olisikin tärkeää, että valmius majoittaa rajamenettelyasiakkaita olisi myös jossakin toisessa vastaanottokeskuksessa Joutsenon lisäksi. Muutoin rajamenettelyssä olevia Joutsenoon majoitettuja asiakkaita ei voitaisi siirtää muualle ja heidän läsnäolonsa jatkuminen vaikeuttaisi järjestelykeskuksen toimintaa kenties merkittävästikin. Tulee muistaa, että myös kansainvälistä liikennettä omaavat lentoasemat ja satamat ovat Schengen-rajanylityspaikkoja ja rajamenettelyasiakkaita voitaisiin majoittaa myös niiden läheisyydessä olevissa vastaanottokeskuksissa.

Johtaja Antti Jäppinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Maahanmuuttovirasto 14.05.2024 klo 11:18. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet Powerpoint-esitys käytännön järjestelyistä

Jakelu Hallintovaliokunta